ABIGAIL L. ROSENTHAL: SOFISMUL DEREIFICĂRII

Autor: Redacția Syntopic | 31 mai 2022

Un articol de Abigail L. Rosenthal *pentru* VoegelinView

*Articol original:*The Fallacy of Misplaced Vagueness

Articol tradus de Gheorghe Ciprian Alexandru, student la Facultatea de Filosofie, Universitatea din București, pentru stagiul de practică organizat în parteneriat cu redacția Syntopic

Filosoful Alfred North Whitehead a atras atenția asupra unei erori de argumentare nesesizate până la el: „sofismul reificării“ [„sofismul atribuirii materialității“; în original: „the fallacy of misplaced concreteness“, n.t.]. Această eroare este comisă atunci când confundăm un concept abstract cu ceva concret.

Spre exemplu, cavalerii medievali porneau în căutarea sfântului Graal, un lucru concret, pocalul de argint din care a băut Iisus la Cina cea de Taină. Dacă ne-am lua după Whitehead, am spune însă că ce căutau aceștia *cu adevărat* era sfințenia, care nu e un pocal anume, ci o anumită disciplină a sinelui. Mă îndoiesc că acei cavaleri ar fi fost prea fericiți să afle că dădeau curs sofismului reificării, dar înțelegeți voi ce vreau să spun.

În orice caz, acest fel de sofism, dacă asta era cu adevărat, a ieșit în mod repetat la iveală în ultimele secole. Einstein, de exemplu, căuta legile naturii, pe care le descria uneori drept felul în care funcționează mintea lui Dumnezeu. El urmărea să deslușească un lucru concret, natura însăși. Și a sperat că a respins teoria cuantică atunci când a demonstrat matematic că, dacă aceasta ar fi adevărată, legile naturii – bazate pe cauzalitate în spațiu și timp – ar fi răsturnate detronate.

S-a dovedit însă că teoria cuantică a supraviețuit bine mersi răsturnării detronării

cauzalității – a naturii înseși! – așa cum o știa Einstein. Să luăm, de exemplu, o pereche de fotoni deplasându-se în direcții opuse. Unul merge către est până la capătul galaxiei și mai departe. Celălalt merge către vest, pe o distanță mai scurtă, sub forma unei unde (sau ansamblu de probabilități), până când e măsurat sau observat; atuncicolapsează într-o particulă. Instantaneu, se produce ceva tare ciudat: celălalt membru al perechii de fotoni colapsează și el într-o particulă. Imensitatea spațiului și timpului nu reprezintă un obstacol pentru această colapsare îngemănată, care poartă numele de „inseparabilitate cuantică“.

Unde a dispărut „natura“ exterioară ca ansamblu de lucruri și evenimente, așa cum încerca Einstein s-o înțeleagă? Singurul lucru despre care știm că se comportă ca inseparabilitatea cuantică este gândirea. Pot să mă gândesc instantaneu la Paris – iar Parisul va fi prezent, ca obiect al gândirii mele. Dar gândirea e ceva ce *noi* facem. Natura (cum credem noi, ca și Einstein) e un imens *altceva* – ceva în afara noastră.

Este acesta un alt exemplu de sofism whiteheadean al reificării? Ne gândeam oare și în acest caz – confundând o pură abstracțiune cu *physis*, natura propriu-zisă – că „natura și legile ei” sunt undeva în afară, un lucru concret?

Banii ar putea constitui un alt exemplu. Tocmai am terminat de citit o carte deosebit de interesantă despre istoria banilor și finanțele moderne: *Money for Nothing*, de Thomas Levenson. Se pare că marii gânditori ai secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea, precum John Locke și Isaac Newton, aveau păreri diferite cu privire la ce anume dă valoare banilor. Locke credea că valoros în monede era chiar argintul din care erau făcute, pentru că argintul avea valoare în sine!

Newton însă a avut o experiență diferită. Devenise Director al Monetăriei unde erau produse monedele de argint. Producția era tare laborioasă, cu mulți oameni și, pentru tracțiune, erau folosiți cai. El însuși era un administrator competent și atent, iar argintul bătut în monetăria sa chiar valora atât cât scria pe monedă. Dar economia nu înseamnă doar eficiență în rezolvarea problemelor. Mai e vorba și de mofturile și ticăloșia oamenilor. Unii lucrători lipsiți de scrupule îndepărtau bucățele de argint pentru propriul folos, înlocuindu-le cu un aliaj asemănător. Văzând deci că devalorizarea monedelor nu poate fi oprită, Newton a ajuns la concluzia că banii sunt de fapt un mediu de schimb, „simplă opinie… care valorează atât cât poate să cumpere”.

Din nou, valoarea a fost considerată a fi un lucru concret, apoi, prin testare și corectare, s-a topit într-o schemă de tranzacții.

Între timp, și filosofia, cel puțin prin latura sa „analitică“ (cea care tinde să prefere științele), a cunoscut un mod similar de desființare a *lucrurilor* concrete (fapte atomare sau date empirice distincte) în nenumărate seturi de *practici* la care participă vorbitorii.

Nu există, deci, un pocal de argint al cunoașterii – un sfânt Graal? Nu există nici *un*lucru? Dacă nu, atunci ce anume căutăm noi să cunoaștem?

Pe 10 decembrie am vizionat pe blogul Victor Zammit un video în care se ținea o masă rotundă despre știință și nonlocalitate. Printre participanți s-au aflat un profesor de anatomie patologică și medicină, profesori de neuroștiințe cognitive și de neurologie, precum și câțiva specialiști în fizică cuantică. John Hagelin, unul dintre aceștia din urmă, a adus în discuție subiectul despre a cărui desființare am tot vorbit până acum: *lucrul*, obiectul distinct [ca și mai devreme, autoarea folosește această noțiune atât cu sensul de „clar, bine definit“, cât și cu acela de „independent de mintea noastră“, n.t.], și ce este acesta „în profunzime“.

Iată, de exemplu, corpul uman, a spus Hagelin. Pentru ochi, el este un obiect limitat în spațiu. Corpul meu e corpul meu. Al tău e al tău. Dar să mergem la nivelul celular; acolo, acesta devine deja „o comunitate de celule“. Apoi să mergem și mai jos, până la nivelurile biomolecular, apoi atomic; apoi și mai jos, până la nivelul cuantic. Acolo, a spus Hagelin, „dominantă e nonlocalitatea“. Cu cât coborâm la o scală mai mică, cu atât limitele se dilată. Până când, la nivelul cel mai de jos, descoperim că „nu suntem cu adevărat indivizi“.

Așadar, același lucru se spune din mai multe perspective. Lucrurile neînsuflețite nu sunt distincte. Banii nu sunt distincți. Referințele limbajului nu sunt distincte. Iar făpturile organice nu sunt nici ele distincte. Și, după spusele lui Hagelin, nici noi nu suntem cu adevărat indivizi.

Toată lumea se declară mulțumită cu acest lucru. Abia așteaptă să facă pe misticii și să dispară în Marea Unime. Dar, să fiu sinceră, mie nu-mi place deloc. Pot să trăiesc fără argint ca măsură a valorii. Pot să trăiesc fără atomi indestructibili și fără fapte atomare. Dar *nu pot* să trăiesc fără obiecte în spațiu și fără evenimente în timp. Este o lume pe care nu mi-o pot închipui. Întocmai ca Whitehead, și eu am descoperit un sofism:

sofismul de-reificării [„sofismul atribuirii indistincției“; în original: „the fallacy of misplaced vagueness“, n.t.].

Așa cum o înțeleg eu, o viață de om bună trebuie să se desfășoare în acele circumstanțe care să-i permită să descopere cine este, ce vrea și care îi sunt scopurile și proiectele. Confruntați cu realitatea, descoperim motive pentru care să ne menținem scopurile sau, dimpotrivă, să ni le modificăm, pentru a ne pune în acord cu învățăturile experienței. În timp, continuând astfel, și păstrând firul conducător al memoriei, căpătăm o poveste de viață distinctă. Romanele lui Dickens se pretează la ilustrări pentru că fiecare etapă a intrigii poate fi vizualizată. La fel și în viețile noastre, învățăturile sunt frecvente și, câteodată, dramatice. Încercările sunt reale. Iar când vrem să le împărtășim prietenilor, îi ajutăm să-și facă o imagine despre ele.

E adevărat că dumneavoastră puteți vedea același obiect sau eveniment diferit de mine. Corpul dumneavoastră este diferit. Circumstanțele dumneavoastră au fost diferite. Dar deosebirea punctelor de vedere nu desființează adevărul. Dacă punem laolaltă perspectiva mea cu a dumneavoastră, avem *mai mult* adevăr, nu mai puțin. Dacă eu mint în legătură cu ce am văzut sau ce am făcut, avem mai puțin adevăr. La fel și în cazul dumneavoastră. Dar, oricum ar fi, realitatea nu e desființată. Poveștile noastre rămân reale.

Distinșii oameni de știință de la conferința despre știință și nonlocalitate păreau să aplaude desființările despre care discutau. Anticipau deja un revers al vechii întrebări – cum apare conștiința din materia primordială? – sub forma unei noi întrebări: cum apare materia din conștiința primordială? Aceasta ar putea fi o trecere înviorătoare, la fel ca aceea care s-a petrecut acum câteva secole, de la astronomia ptolemaică, geocentrică, la cea copernicană, heliocentrică. Dar în timp ce dăm curs acestor explorări noi și interesante, să nu uităm totuși cel mai important lucru din viață: *povestea noastră și imaginea ei*.

Imagine: Eugene Lanceray – „Lomonosov in Germany. The Scientific Debate” (1900); Sursa: Wikiart